

v knihách, dotiaľ nebude so vzdelanosťou sveta spriatelenný a zoznámený. — Budeme-li mať knihy, zásoba týchto porodí nám knižnice, pravý to poklad vzdelanosti, bez ktorého vzdelanosť len živorí, ale nežije. Chceme-li mať tieto poklady, musíme mať aj tie bane, z ktorých ony vychádzajú, t. j.

d) *Spolky knihy vydávajúce; a síce spolok cirkevný a spolok národný*: tamten aby literatúru cirkevnú, tento ale literatúru vedeckú, národnú a hospodársku pestoval. Potreba nám teda „spojenými silami“ byť na tom, aby slnko cirkevného a mesiac národného spolku takého vyšli na obzore Slovenska drahého; lebo: a) spojené sily nakladateľské by napomáhali vydávanie kníh, týchto plodov ducha, čoby jednotlivé sily uniesť vstave neboli; b) knihy spolkové cez ruky výboru idúce by výberu a skúmaniu podrobené boli, a tak len síce, česť Slovenska na zreteli majúce knihy by svetlo videli. c) Odberatelia kníh jednotlivé vydávaných, vzdelanosť štedrosťou svojou podporujú, len dokiaľ žijú; údovia však spolku účastinami svojimi i vtedy sú štedrou podporou vydávania kníh, keď jich zem kryje a národ jich mohly žehná.

Rodáci milí! Prímite a rozvažujte spokojnou myslou náhľady tieto!

56

Clánok Jána Palárika „Čo máme očakávať od konštitúcie uhorskej pre našu národnosť a čo nám teraz predovšetkým treba.“

Uverejnil PŠL, roč. II, č. 45, str. 354—355. Budín 10. novembra 1860.

Po obnovení starých ústavných práv bude treba i Slovákovi zúčastniť sa politického života, a preto radí založiť politické noviny. Na kauciu 5000 zl. sa už rozbehla zbierka.

Velikánske, ešte nedokončené drama najnovších politických pohybov západnej Európy, v ktorých zásada národnosti hlavnú rollu hraje, mocne zatriaslo životom národov, a nezostalo bez účinku ani na veľiké mocnárstvo Rakúske. Najvyššie koncessie od 20. Okt. t. r. národom rakúskym,¹ a zvlášte nám Uhrom dané, sú toho dôkazom. Práca budova státna, na absolutistických a centralizačných teoriách drom Bachom osnovaná, ktorá všetku historicko-politickú individuálnosť národov rakúskych znivočiť hrozila, jedným razom sa zrútila, jako domec z karát vystavený a monarchia rakúska musí sa zas znovu stavať na základoch ústavných. V najvyššom „Diplome“ od 20. Okt. udeľuje sa krajine našej Uhorskej s daktorými modifikáciami forma starodávnej naše konštitúcie. Už sa zriadzuje Uhorská kancellária,² kráľovská kúria,³ stoličná samospráva,⁴ — už sú vymenovaní hlavní župani stolíc, a Jeho Eminencia pán kardinál

¹ Októbrový diplom.

² Uhorská dvorská kancelária bola najvyššou vládnu ustanovizňou Uhorska. Bola zrušená v dôsledku marcových zákonov roku 1848.

³ Najvyšší súdny dvor Uhorska.

⁴ Stoličná správa vo svojej starej forme, ako jestvovala do roku 1849, bola po zdolaní maďarskej revolúcie zrušená a obnovená po vydaní Októbrového diplomu.

knieža-prímaš je splnomocnený predbežné porady držať straniva určenia spôsobu voľby vyslancov na snem krajinský, ktorý sa nezadlho zvolal má atď.⁵

Tieto veľadôležité udalosti nás síce v Pešti tak veľmi neprekvapili; — dali sa ony zo všetkých okolností predvídať, a nebolo moci, ktorá by jich prekazil bola mohla; veľikú však časť národovcov našich prevraty tieto svojou neočakávanosťou prekvapil a náhlým zrútením všetkých jejích nádejí, na predošlú sústavu státnu osnovaných, celkom zraziť, ohromiť museli. — Leš dobre, že sa tak stalo, krajanovia drahi! Nemáte za čím ľutovať, ani príčiny do málomyslnosti upadať. Pri konštitucionálnom živote krajiny našej Uhorskej aj národu nášmu slovenskému rezkejší život nastáva. Síce v tých najvyšších koncesiách krajine daných zásadu rovnoprávnosti národnej, za ktorú sme my Slováci posiaľ bojovali a ktorá nám toľkorazy slavne sľúbená a najvyššími slovy potvrdená bola, vyslovenú nenachádzame; ba zretelne vyhlasuje sa maďarsky jazyk za úradný v celej krajine Uhorskej. Leš toto vyznačenie jazyka maďarského práva národnosti našej slovenskej nevytvára, ani jich ztenčíť nesmie, tým menej, že sa nenaridzuje, aby sa obcam, mestám a stoliciam, jako i jednotlivcom úplná sloboda ponechala, pri obecných poradách, rokovaníach svojho materinského jazyka užívať, a že sa v ohľade tomto žiadno násilie alebo ukrivdenie trpieť nemá. Ale aj bratia naši Maďari — to všetkým právom úfame — budú k nám šetrnejší, nežli pred 1848. rokom. Od toho času veľa sa naučili, i my sme sa veľa naučili, — a Boh dá, že po toľkých trpkých skúsenosťach napozatým v úprimnej svornosti na rozvitku hmotného i duchovného blaha krajiny a jej zbratených národov pracovať budeme. K tejto nádeji oprávňujú nás priaznivé nám hlasy verejných orgánov liberálnej strany maďarskej,⁶ ktorá nie síce rovnoprávnosť, ale aspoň „slobodnú konkurenciu na poli národnosti“ nám Slovákom dopúšťajú; a v konštitucionálnej krajine i toto je veľa, aspoň iste viacej nežli pri absolutistickom systéme jakokoľvek sväto sľubovaná rovnoprávnosť národností. Konštitúcia dopúšťa slobodu slova, slobodu rozširovania svojho presvedčenia, slobodu petície, slobodu spolkovitosti: čoho všetkého jestli my Slováci na ceste zákonnosti múdro použijeme, iste nezahynieme. A to síce tým viac, že v tomto našom šlechtnom snažení osamotení tuná nebudeme, leš budú nám stáť po boku súkmenovci naši Rusíni a junáci Srbi i Horváti, ktorých — jako to z časopisov s radosťou pozorujeme — nezvratné snahy ta smerujú, aby obnovili spojenie s Uhorskou korunou a konštitúciu udržali, ale i rovnoprávnosť a slobodný vývin všetkých pod uhorskou korunou žijúcich národov. — Túto nádej našu upevňuje aj to: že liberálna strana uhorská všetké práva a dobrodenia konštitúcie na všetké vrstvy ľudu čím najrozsiahljšie rozšírené mať chce, v čom sa sňou uprimne spojiť musíme, lebo v tom, mimo hmotných výhod pre náš národ, aj najistejšiu garanciu našej národnosti spatrujeme.

Hore sa teda Slováci! Nemáme sa čo konštitúcie uhorskej obávať. Veď ona je náš staroocovský svätý pozostatok, ktorý sv. Štefan, prvý kráľ z velebných zrúcanín veľikého kráľovstva Slovákov i s vierou kresťanskou do svojej novej budovy štátnej prijal, jako to už samé mená király = kráľ, nádor = nádorník, ispán = župán, „komorník“, megye = medja (medza), határ = chotár „sztrázsa“, a podelenia krajiny na „medje“ so županom na čele, patrne dokazujú; — na ktorej zdokonálení potom spo-

⁵ Kardinál a ostrihomský arcibiskup J. Scitovszky bol panovníkom zmocnený viesť porady na uskutočnenie opatrení súvisiacich s vykonaním zásad a ustanovení Októbrového diplomu. V jeho rezidencii sa konali v tomto smere dôležité porady predstaviteľov výsadných tried uhorského obyvateľstva.

⁶ Napr. Pesti Napló.

ločne pracovali zbraténé národy Maďari, Slováci, Horváti a Srbi, — pod ktorej záštitou spoločná naša krajina Uhorská časy slávy a veľikosti žila, rástla, vífázila a proti barbárskym návalom Pôlmesiaca⁷ neprelomnou baštou bola. Nemáme sa čo obávať konštitúcie uhorskej, veď ona je spoločnou malkou našou, ktorá nás vychovala, a bez ktorej sta biedne sirotky hynieme, jako Maďari, tak i my Slováci, Srbi a Horváti. Z ohľadu národných jazykových, v najnovšej dobe medzi nami povstálých hádok, sa len už hádam sta dozrelí občania jednej vlasti, sta dobrí bratia na ceste konštitucionálnej medzi sebou porovnáme, a bez ukrivdenia jednej lebo druhej národnosti porovnať musíme, jestli nechceme, aby sa opäť nejaký tretí sudca do našej vlastenskej rozopry zamiešal, et inter duos litigantes gaudeat.⁸ Za nepodvratnú zásadu musí nám byť: „čo jednomu draho i druhému pravo“.

Hore sa teda Slováci, ujmime sa našej spoločnej matky konštitúcie oboma ramenama, a hotoví budme sta jej verné deti k novým obeťam, k novým prácam.

Drahá naša krajina uhorská je teraz na ceste politického preporodu postavená. Kdo nechce svoje práva stratiť, ten sa musí v tejto rozhodnej dobe o ne hlásiť, a sa hýbať. Teraz platí: „Kdo chce žíti, ať se kývá!“ A skutočne už sa celá krajina k novému životu hýbe. Proti starým konzervatívcom, ktorí sa teraz na čelo vlády v Uhorsku dostali, a nektorí z nich už aj prisahu vernosti na novú konštitúciu do rúk Jeho Jasnosti Kráľovskej zložili, už hlavu svoju pozdvihuje silná opozícia, zavierajúca v sebe starých liberalistov, ktorí teprv na sneme krajinskom rozhodnuto mať chcú, zdaliž a ktoré práva popustiť má krajina viedenskej ríšskej rade kvôli jednote s Rakúskom. Títo sa opäť delia na dva tábory. — Jedna časť zdá sa chcieť nasledovať politiku výlučne maďarsko—národnú: miernejšia však a zrelejšia strana aj druhým národnostiam v Uhorsku žijúcim právo verejného života a slobodnú konkurenciu dopúšťa. — Už, ku ktorej z menovaných strán politických my Slováci, ktorým aj o blaho krajiny, ale aj o život a duchovný blahobyť národa nášho slovenského ide, postaviť sa máme: to už samé pomenovanie tých strán každému ukazuje. Postaviť sa ale vôbec musíme na stanovisko uhorské a ukázať, že tuná právo života máme, o oň si neohrozene stojíme. K tomuto cieľu je nám predo všetkým a nevyhnutne potrebný neodvislý politický časopis slovenský, v ktorom by sme v tejto rozhodnej dobe záujmy našich slovenských krajov v súzvuku so záujmami celej krajiny Uhorskej zastávali, práva národnosti našej bránili, verejnú mienku tvóriť a vyslovovať, a národ náš pri nastávajúcom zriadení obecných a stoličných municipalít, volení úradníkov a vyslancov na snem krajinský atď. poučovať a viesť mohli. K založeniu ale takého národného orgánu, ktorýby aspoň dva tri razy do týždňa vychodil, je kaucia 5000 zl. sr. potrebná, o ktorú sa daktori tu v Pešť-Budíne bývajúci národovci práve starajú, a takovú s božskou pomocou do konca bežiaccho mesiaca zaopatríť úfajú. K priaňu by bolo, aby keď nie prvej, aspoň v druhom—treťom mesiaci budúceho roku prvé číslo narádzaného časopisu Slovákov obradovalo.

57

Clánok J. M. Hurbana „20. október, čili Patent a Diplom“.

Uverejnili Evanjelické cirkevné noviny, roč. I, č. 6, str. 212—213. Pešť 15. novembra 1860. Uverejňujeme len všeobecne politickú časť článku.

⁷ Myslí sa na Turecko.

⁸ Keď sa dvaja hádajú, tretí sa smeje.